

Çocuk ve Gençlerde Şiddet Olgusu ve Önlenmesine Yönelik Öneriler

Hayati HÖKELEKLİ, Prof. Dr.

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Atıf- Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61-78. © Değerler Eğitimi Merkezi.

Özet- Son yıllarda ülkemizde ilk ve orta öğretim kurumlarına devam eden öğrenciler arasında şiddet olaylarının kayda değer bir seviyeye ulaştığı görülmektedir. Bu durum başta aileleri, okul yöneticilerini ve toplumun her kesimini endişeye sevk etmektedir. Konunun uzmanları bu sorunun çözümü yönünde çeşitli öneriler geliştirmektedirler. Bu yazıda şiddet olgusu özellikle çağdaş dünya görüşü ile şekillenen karakter yapıları ve ahlâk anlayışı çerçevesinde ele alınıp yorumlanmaktadır. Sorunun çözümünde din, ahlâk ve değerler alanının güçlendirilmesi temelinde öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler- Çocuk ve genç, Aile kültürü, Okul eğitimi, Şiddet, Ahlâki çözümme, Postmodern ahlâk, Değerler bunalımı, Değerler eğitimi, Din eğitimi.

Giriş

Son yıllarda çocuk ve gençlerimizde arttığı gözlemlenen şiddet olaylarının tümünün bireysel ya da kendi toplumumuza özgü bir durum olmadığını öncelikle kabul etmemiz gerekir. İnsanlık tarihi boyunca şiddet, insanlığın gündeminden hiç eksik olmamıştır. Kimi zaman problemlerin çözümü için şiddetten bir vasıta olarak yararlanma yoluna gidilirken, kimi zaman da toplumdan şiddeti söküp atmanın çareleri üzerinde durulmuştur. Küresel düzeyde ortaya çıkan gelişmelerin bizim toplumumuzda da etki ve yansımaları olduğu bir gerçektir. Ayrıca, her insanî ve toplumsal olay gibi şiddetin de nedenleri ve belirleyicileri çok sayıdadır (Fromm,1984). Şiddetin genel olarak birçok nedeni ve belirleyeni olduğu gibi, tek bir kişiye, belirli bir zamanda görülen şiddetin bile birçok nedeni ve belirleyeni bulunabilmektedir. Bu durumda yapılması gereken, belli önyargılara sap-

lanıp kalmak, belli çözüm yollarında körü körüne ısrar etmekten ziyade, bu konuda ileri sürülen birçok bilimsel görüşü ve farklı bakışı içerebilecek çok yönlülük ile soruna değişik biçimlerde yaklaşabilme esnekliğini gösterebilmektir. Dolayısıyla şiddet sosyal, kültürel ve ekonomik bir bağlam içerisinde ele alınması yanında, bireysel, ailesel, yöresel ve kurumsal etkenlerin her birinin bu olayı anlamaya çalışırken önemli olduğunu ve göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmeliyiz. Biz bu incelememizde daha çok bu sorunun ahlâk, din ve değerler alanı ile olan ilgisine dikkat çekmeyi istiyoruz.

21. yüzyılın eşiğinde bulunduğumuz şu yıllarda küreselleşme bütün kültürleri ve toplumları etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bu gelişmelerden de en çok çocuk ve gençler etkilenmektedir. Küreselleşmeye bağlı olarak gelişen kültürel çoğulculuk, bireyin kimliğinin “çoğul kimlik” çerçevesinde yapılanmasına neden olmakta ve bu kimliği “parçalanmış hayatlar” a dönüştürmektedir. Postmodern zamanların ideolojisi haline gelmiş olan “tüketim kültürü” ve “haz ahlâkı” (hedonizm) yeni bir narsist insan tipi ortaya çıkarmaktadır: *Bireyci, kendini beğenen, kendi değerini sahip olduğu ve tükettikleriyle bir tutan, günlük mutluluk ve çıkarlarının peşinde koşan, vaktinin önemli bir kısmını sanal âlemde tüketen, gerçek sevgi ve bağlılık duygusundan yoksun, geleceğe de geçmişe de ilgisi olmayan, mutlak doğru diye bir şeye inanmayan, her yolu mübah gören, arzularında sınır tanımayan, suçluluk duygusu duymayan, cinsel konularda her şeye açık olan ve sürekli içinde bir boşluk taşıyan bir tiptir bu* (Bozkurt, 2000: 44–52). Yeni nesilde oluşmaya başlayan böyle bir karakter yapısının toplum hayatı açısından büyük riskler taşıdığı açık bir gerçektir. Nitekim ülkemizde suç ve şiddet olaylarına karışan gençlerin ruhsal yapısını analiz eden bir uzmanın diliyle *bu gençlerde alabildiğine sınırsız bir özerklik eğilimi vardır. Her tür yetkeye karşı çıkarlar, tepki gösterirler. Fizik güce hayran olup, bütün sorunların fizik güçle çözüleceği inancı içindedirler. Maddî doyum peşinde koşarlar. Cinsel yaşama ve bu yaşamın sapıklıklarına eğilim gösterirler. Geniş düş dünyaları içinde daima yeni ve değişik serüvenlerin peşinden koşarlar. Gerçekler karşısında kolay ve çabuk hırçınlaşır, kriz geçirir, ölçsüz, gereksiz tepki gösterirler. Kendi başlarına güvenli ve yeterli olmadıkları için daima ufak gruplar oluşturur onlarla birlikte yaşar, birlikte eyleme girişirler. Alkol ve uyuşturucu kullanmaya büyük eğilim gösterirler* (Köknel, 2001: 357).

Bu durum, içinde yaşadığımız çağın en temel sorununun, birçok uzmanın dile getirdiği gibi, ahlâk ve değerler sorunu olduğunu ortaya koymaktadır. Çağdaş dünyanın içinde bulunduğu ahlâkî çürüme ve çözülme, top-

lum otoritesi veya saf akıl temeline dayalı hümanist ahlâk anlayışlarının ve bunların öngördüğü eğitim tarzlarının başarısızlığını açıkça ortaya koymaktadır. Bilimsel bir temele dayalı çağdaş dünya görüşü içerisinde ahlâk ve iyi hayat reçetelerinin anlamlı bir yer tutmadığının farkında olan çok sayıda düşünür, bundan bir çıkış yolu aramaktadır. Bunlardaki ortak kanaat şudur: Bilimin gelişmesi, rasyonel güçlerimizi vurgulamak yerine, genelde kötülük yapma araçlarını yaygınlaştırmış ve kötücül eylemlerin etkilerini çoğaltmıştır. Bilimsel bilginin ahlâk için bir çerçeve sunabileceğine dair inanç hemen hemen ortadan kalkmak üzeredir. Çağdaş toplumda neyin doğru neyin yanlış olduğu üzerine birçok sorunun cevabı hakikaten belli değildir (Nuttal, 1997: 17-23; Poole, 1993: 190-194). Bugün bilimsel, teknik ve sosyal gelişmelere ayak uyduramayan bir ahlâkî gerilik sorunu ile karşı karşıyayız. Jung'un ifadesiyle, *günümüz insanı, kötülüğe eğilimini harekete geçirmek için eskisiyle kıyaslanamayacak kadar güçlü araçlara sahiptir. Bilinci ne kadar genişlemiş ve farklılaşmış ise, ahlâkî yapısı o denli geri kalmıştır* (Jung, 1999: 114-115-124).

Bilgi ve yaşam araçlarının çoğalmasına karşılık değerler alanının daralması ya da zayıflaması bireysel ve toplumsal pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Sosyal bilimcilerin çalışmalarında yer alan anomî, yabancılaşma, yaşamdan haz alamama, köksüzlük, değer patolojisi, varoluş bunalımı, manevi açlık, başarı nevrozları, amaçsızlık... gibi kavramlar bu durumun bireylerin psikolojisinde yol açtığı sonuçları anlamada yeterli bir fikir vermektedir. Bunun sosyal karşılıkları ise şiddet ve cinsellik kültürünün öne çıkması, bölgeler arası dengesizlik ve yetersiz beslenme, çevre kirlenmesi, aile kurumunun zayıflaması, cinsel sapmalar, terör ve savaş, yüksek intihar oranları, paraya tapınma, madde bağımlılığı... gibi göstergeler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir toplumda güven, barış, adalet, hakkaniyet, merhamet, sorumluluk gibi değerlerin sarsılması, bazı değerlerin kaybolması ve önemini yitmesi durumunda, çocuk ve gençler sağlam bir karakter ve bütünleşmiş bir kişilik geliştiremezler. Bireylerin ve toplumun ruh sağlığı ciddi bir tehdit altına girer; toplumsal bütünleşme ve dayanışma zayıflar, kişi kişinin kurdu haline gelir. Yaşanan hayat anlamsız ve değersiz olarak algılanmaya başlanır. Çünkü değerler, davranışlarımıza yön gösteren ilkeler ve standartlardır. Değerler, kişiye kendisini aşma, tek tek olayların üzerinde kalıcı ve tutarlı bir inanç ve tutum sahibi olma imkânı kazandırır. Değerlerin zayıflaması ya da eksik öğrenimi, yeterince içselleştirilememesi du-

rumunda kişiliğimiz yetersiz ve etkisiz kalır; yeterince üretici ve yaratıcı olamadığımız için, yıkıcı, saldırgan ve geriletici eğilimler güç kazanır ve işbaşına geçer.

Bir toplumda değerlerin sarsılması ya da yıpranması, o toplumun bireylerini sağlıklı bir gelişmeden yoksun bırakır. Ne için, hangi amaçla yaşadığını bilemeyen ve bulamayan kişilerde “huzursuzluk”, “stres”, “bıkkınlık”, “anlam boşluğu” ortaya çıkar. Bu durumda insanın kendinden ve doğadan “yabancılaşma”sından, “hayatın donuklaşması” ve “insanın otomatikleşmesi”nden söz edilir. Bütün ilgi ve dikkatlerin günümüzde yalnızca maddî ve bilişsel alana çevrildiği, duygu ve gönül dünyasının ihmal edildiği insanın, parçalanmış olan kendi bütünlüğünü ve anlam dünyasını yeniden ele geçirme ve kurmanın telaş ve arayışı içinde olduğunu söyleyebiliriz.

Günümüzde, insanın kendisinin unutulması ve unutturulmasına yol açan en temel olgu, insanî ve ahlâkî değerlerin gündemden düşmesi ya da başka bir deyişle kişilerin, toplumların ve devletlerin özel siyasi ve ideolojik tercihlerine hapsedilmesidir. Aydınlanma dönemi ile başlayan bilim ve teknoloji çığırnlığı, buna bağlı olarak ortaya çıkan acımasız rekabet ve sömürü düzeni, küreselleşme olgusuyla birlikte büyük bir hız kazanmıştır. Adalet, merhamet, dayanışma, barış, sorumluluk, hoşgörü, tahammül, sabır, dürüstlük... gibi değerler önemlerini yitirmişlerdir. Bu durum, insanın kendini tanıma, anlama ve ıslah edip arındırma çabalarını, insanî yaşama imkânlarını etkisiz kılmak suretiyle tek boyutlu bir hayata mahkûm etmiştir. Yaşadığımız dünyada pek çok genç insan toplumda bunalıyor, acı çekiyor, kendi tanımını ve yaşamının anlam ve amacını üretemiyor. Kendisini bir boşluk ve belirsizlik içerisinde buluyor. Her şeye sahip olsa bile gerçek tek bir amaca sahip olamadığı için, kendisini tahrip edecek, kişiliğini zaafa uğratacak işlere yöneliyor.

Dünya genelinde olduğu gibi, son yıllarda toplumumuzun da büyük bir değer kaybına uğradığı ve “ahlâkî çöküntü” yaşadığı uzmanlar tarafından sık sık dile getirilmektedir. Gerçekten de asırlar boyu insanlarımızı bir arada tutan, hayatımıza anlam ve amaç katan pek çok değer kaybolmaya yüz tutmuştur. Bazı araştırmalar, bu şekilde dile getirilen değer bunalımının ulaştığı sonuçları gözler önüne sermektedir. Beş yıl arayla tekrarlanan ve pek çok ülkeyi içine alan *Dünya Değerler Araştırmasının* 1997 verilerine göre; toplumumuzda, “hiçbir kısıtlamaya tâbi olmaksızın cinsel özgürlüğe taraf olanlar”ın oranı %29 olup, bu durum İsveç toplumuyla yaklaşık aynı

düzeydedir. Yine aynı araştırmaya göre “yolsuzluk ve rüşvet, çıkarıcılık ve dürüst olmayan insani ilişkilerin yaygınlığı” konusundaki kanaatler pek çok ülkedeki oranın üzerinde seyretmektedir (%68-76). Daha da etkileyici olanı, araştırma yapılan kırk üç ülke arasında insanların birbirlerine *güven düzeyi en düşük* olan ülke (%6.5) Türkiye’dir. Çocukların evde öğrenmeleri gereken en önemli hususlar arasında *bencil olmama* ve *başkalarını düşünme* en alt sıralarda tercih edilmiştir. Bütün bu ahlâkî bozulma göstergelerinde ise yıldan yıla bir artış gözlenmektedir (Esmer, 1998: 54-57).

Şiddet ve Aile

Toplumumuzda, sorunların kaba güç kullanımı ile çözümüne yönelik bir eğilimin var olduğu ve bu eğilimin kültürel bir temele dayandığı bir gerçektir. Özellikle, ataerkil yapının daha çok baskın olduğu bölgelerde, cesaret ve öç alma yönünde kışkırtıcı unsurları gözlemek daha kolaydır. Şiddet kültürü ortamında sosyalleşmiş çocukların ve ergenlerin, okullarda kendi akranları arasında ortaya çıkan en ufak bir anlaşmazlığı bile şiddet yoluyla çözüme çabalarını bu çerçevede açıklamak mümkündür. Nitekim yakın zamanlarda yapılan ve 17 şehirde 1850 Lise I,II,III öğrencisine uygulanan bir anketin sonuçları toplumumuzda şiddet eğiliminin ne ölçüde yaygın olduğunu da gözler önüne koymaktadır. Buna göre, öğrencilerin %74’ü ailede şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Yine %65’i şiddeti başkalarına uygulamıştır. Anne babasını birbirine şiddet uygularken görenler ise %51 gibi bir oran göstermektedir. Öğrencilerin %29’u babasından, %24’ü ağabeyinden, % 17’si de öğretmenlerinden şiddet gördüğünü belirtmişlerdir (Yalın & Can, 2007: 6-7). Baba ve öğretmenlerin aynı zamanda en fazla özdeşleşilen kişiler olması (Kılavuz, 2006: 252-305; Hökelekli, 2006) göz önüne alındığında, çocuk ve gençlerin onları model alması ve onlar gibi şiddet içeren davranışlar geliştirmeleri normal karşılanmalıdır. Ailede ve okulda bir hayat tarzı olarak benimsenen şiddet eğilimi, toplumun her alanında kendisini gösteren yerleşik bir tutum halini almaktadır. Nitekim yakın zamanlarda yapılan ve 10 Avrupa ülkesinin liseli gençleri üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, siyasî şiddet eğilimi yönünden ülkemiz gençleri Polonya’nın hemen arkasından ikinci sırada gelmektedir (Kaymakcan, 2006).

Şiddet eylemlerini gerçekleştiren bireylerin, şiddet davranışı sergilemeyen bireylere kıyasla daha çok aile içi şiddete maruz kalan aile ortamında büyüdükleri söylenebilir. Bu çerçevede, şiddet pratiklerinin kaynaklarını

ailede arayan bazı araştırmacıların, aile veya ev ortamındaki çocuk ihmal, çocuğa kötü muamele veya çocuk istismarı ile şiddet ilişkisine odaklandıkları görülmektedir. Bu nedenle, aile içindeki şiddet veya kötü muameleyle ilişkin olumsuzlukların artması ile paralel bir biçimde çocuğun şiddete eğilimli olma olasılığı da artmaktadır. Bu çerçevede, çocuğun ev ortamında şiddete maruz kalmasının, onun, okulda şiddet davranışı içerisine girme riskini arttıracakları ileri sürülebilir.

Şiddet ve Okul

Dünya Sağlık Örgütü şiddeti; “bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma” olarak tanımlamaktadır (Krug ve diğ., 2002).

Okulda şiddet kavramı ise, okul iklimi üzerinde olumsuz sonuçlar üreten, öğrencilerin öğrenme süreçlerine zarar veren, onların gelişimlerini engelleyen saldırgan ve suç benzeri davranışları tanımlayan bir anlamda kullanılmaktadır (Furlong & Gale, 2000: 71-81). Genel olarak okul bağlamındaki şiddet, öğrenci ile öğrenci ve öğrenci ile öğretmenler veya okul yöneticileri/okul personeli arasında yaşanan tehdit ve fiziksel saldırıyı içermektedir. Bazı uzmanlar öğrenciler tarafından gerçekleştirilen şiddet veya suç davranışları arasında üçlü bir ayırım yapmaktadır: *i.* Başkasının malına göz dikme şeklinde işlenen ekonomik suçlar: Bu şiddet, öğrencilerin maddi çıkar elde etmek için kullandıkları bir şiddet biçimidir. Diğer bir deyişle bu şiddet biçimi başkasının malına göz diken yağmacı bir nitelik arz etmektedir. *ii.* Uyuşturucu endüstrisine dayalı suçlar: Bu şiddet türü, şiddet davranışlarını sergileyen çetelerin, hâkim olma mücadelesini içermektedir. *iii.* Güçsüz olmaya dayalı bir kızgınlıkla ilintili olarak ortaya çıkan sosyal ilişkisel şiddet: Bu şiddet biçimi ise, güçsüz pozisyonda bulunan bazı gençlerin küçük düşürülmeleri ile ilintili olarak gerçekleşen bir şiddettir. Bir anlamda burada dile getirilen şiddet davranışı, küçük düşürülen bazı bireylerin, problemlerini çözmek için bir yolu veya aracı olarak yöneldikleri şiddeti tanımlamaktadır (Stuart, 2000: 26).

Şiddet bazen belirli bir amaca yönelik bir vasıta iken bazen de rastgele oluşan ve faillerine doyum sağlama ötesinde bir özellik taşımayan eylem veya eylemler serisi olmaktadır. Şiddet her zaman kendisini belli bir eylem olarak da göstermez. Şiddeti içeren durum ve anlar vardır. Şiddet eylemleri aniden oluştuğu gibi, uzunca bir hazırlık ve planlama sonucu da

ortaya çıkabilmektedir. Şiddet kişiyi topluma ve kişileri birbirlerine bağlayan ilişkilerin özüne yönelik bir saldırdır. Toplumda şiddet eylemlerinin artışı genel bir “güvensizlik” duygusuna yol açar; korku, endişe ve hayal kırıklığında artış olur.

İster okul ortamında, isterse toplumda şiddet, çok yönlü bir olaydır. Psikolojik olduğu kadar toplumsal, kültürel ve ekonomik şartlar hep birlikte şiddetin oluşmasında etkili olurlar. Psikolojik ve psikanalitik anlamda şiddet ve saldırganlık, “engellenme”nin, bir sonucu olup, ruhsal düzeyde yolunda gitmeyen süreçler sonucunda ortaya çıktığı kabul edilir. İnsan ilişkilerinde ruhsal açıdan yaşanan yaralanma, sevgi ve şefkat yetersizliği, reddedilme, değer verilmeme, kendini ifade edememe, uzun süreler ya da ağır baskı ve tehdit altında bulunma, sağlıklı bir benlik gelişimini engeller. Yaşanmış ruhsal yaralanma ya da yaralanmalar unutulmadığından ve onarılmadığından dolayı öç alma duygusu sürekli bir hal alır. Şiddet, sadece birey ölçeğinde ele alındığında, bireyin artmış saldırganlık dürtüleri ile içsel kontrol düzenekleri arasındaki denge bozulduğunda günde me gelir. Bireyin saldırgan eğilimleri ve şiddet fantazileri olabilir, fakat bunlar kişi kontrolünü yitirmedikçe eyleme dönüşmezler; böylelikle bir şiddet problemi ortaya çıkmamış olur. Organik veya sinirsel bozukluklar ile çevresel ortamdan gelen uyarılar, saldırganlığı ortaya çıkaran dürtüleri şiddetlendirirken, beyindeki kimi kimyasal bozukluklar ve kişinin ruhsal dünyasının kolayca kırılabilme özelliği göstermesi, kontrol sistemini zayıflatır.

Okullardaki şiddet olayları velilerin çocuklarını okula gönderirken kaygı duymalarına yol açmıştır. Okul yöneticilerine ve öğretmenlere güven sarsılmıştır. Zaten genelde şiddeti her fırsatta yaşayan toplumumuzda okul da bundan nasibini almıştır. Kuşkusuz okul da bir toplumsal kurumdur. Şiddetin görülmemesi için bir neden yoktur. Hatta gelişen ve değişen toplumsal şartlara ayak uyduramayan eğitim sistemi doğaldır ki şiddet konusunda bir potansiyele sahiptir. Okul ortamı içindeki öğrenci, öğretmen, yönetici, memur, hizmetli öğeleri de toplumsal çevrelerindeki şiddetten geniş ölçüde etkilenmiş bir gruptur. Okulu genel toplumsal sistemden soyutlamamız mümkün değildir. Bu nedenle genel toplumsal sistemin okula yansması da kaçınılmazdır.

Okullardaki şiddetin nedenleri arasında kız arkadaş sorunu, sert ve katı öğretmen davranışları, şiddeti teşvik eden ve olumsuz rol modelleri öne çıkaran medyanın etkisi, yoksulluk, boş zaman değerlendirme imkânlarının

yetersizliği, ani öfke patlaması ve gerginlik yaratan bazı olaylar, okul kurallarının dikkate alınmaması sonucu disiplinlik olaylardan söz edilmektedir (Tezcan, 1996: 106-107). Bu faktörlere; para – haraç tartışması, racon kesme, yan bakma, laf atma ve özentisi gibi etkenleri de eklemek mümkündür. Bu faktörler içerisinde özellikle “kız arkadaş” veya “sevgili tartışması” çerçevesinde gerçekleşen şiddet olayları son derece dikkat çekicidir.

Öğrenci şiddetinin temelinde genel olarak; aile sorunları (aile içi şiddet, ekonomik sorunlar, boşanmalar, ailenin ilgisizliği v.b), yanlış arkadaşlık ve özentisi, zayıf bir benlik denetimi, iletişim beceriksizliği, uyuşturucu kullanma, kitle iletişim araçlarının etkisi, okul başarısızlığı gibi çok sayıda faktörün olduğu bir gerçektir. Okul mekânları içinde veya dışında öğrenciler tarafından işlenen bazı şiddet eylemlerinin nedenlerine bakıldığında, basit düzeyde görülebilecek kız sorunlarının veya geçici öfke ile ortaya çıkan bazı anlaşmazlıkların olduğu görülmektedir. Bu tespit, şiddet davranışının, bazı bireyler tarafından genelde bir sorun çözme tekniği olarak kullanıldığını göstermektedir. Çok sayıda ergen veya genç, şiddet davranışını, çatışmayı çözenin en etkili ve meşru yolu olarak görmektedir. Şiddet davranışının bir problem çözme aracı olarak kabul görmesinin temelinde; bireylerin sorunlu bir aile yapısına sahip olmaları, problemleri akran gruplarıyla iletişim içinde olmaları veya kitle iletişim araçlarının etkisi ön planda görülmektedir (Kızmaz, 2006: 65).

Ülkemizde yapılmış sınırlı düzeydeki araştırmalar, okullarda gerçekleşen şiddet olaylarının yaygın bir düzeyde seyrettiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Ögel ve arkadaşlarının, 2004 yılında İstanbul ilinde yer alan bazı okullardaki suç ve şiddetin yaygınlığı konusunda yaptıkları bir anket çalışmasında, son bir yıl içerisinde en az bir kez kavgada bulunanların oranının %50 civarında olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel kavga sonucunda yaralandıklarını belirtenlerin oranı, %15,4 olarak belirlenmiştir. Hayatı boyunca en az bir kez başkasını yaralayanların oranı ise, %26,3 olarak saptanmıştır. Bu araştırmada ayrıca kendini güvende hissetmediği için okula devam etmediğini belirtenlerin oranı %27,8 olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın ilginç bir bulgusu da, deneklerin %10'unun da çeteye girdiklerini belirtmiş olmalarıdır. Diğer bulgular da şu şekilde özetlenebilir: Araştırmada, hayatı boyunca en az bir kez bir şeyler çalanların oranının %8,6, en az bir kere başı polisle belaya girenlerin oranının %10,8 ve her hangi bir suç işleyenlerin oranının %14,8 olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılanların %6,7'sinin anne veya babasının herhangi bir suçtan dolayı en az bir kez

cezaevine girdiği saptanmıştır. Araştırmada, suç işleyen veya her hangi bir kesici alet taşıyanların en çok 13-15 yaş arasında en yüksek değeri aldığı, şiddet davranışını sergilemenin ise en çok 15-16 yaş arasında en yüksek değeri aldığı sonucu elde edilmiştir (Ögel, Tarı & Yılmazçetin, 2005). Ayrıca, Özcebe ve diğerlerinin, Ankara ilinde üç liseye devam eden birinci sınıf öğrencilerinden 400'ünün son üç ay içerisindeki şiddet davranışlarını tespit etme kapsamında gerçekleştirdikleri bir araştırmada, öğrencilerin %16,1'i şiddete maruz kaldığını, %8,8'i şiddet uyguladığını, %20,6'sı hem şiddete maruz kaldığını hem de şiddet uyguladığını belirtmiştir. Son üç ay içerisinde her hangi bir nedenden dolayı öğrencilerin şiddet olayı ile karşılaşma oranı %45,5 olarak tespit edilmiştir. Şiddet olaylarının önemli bir oranın okulda gerçekleştiği görülmüştür. Şiddete maruz kaldıklarını belirtenlerin ve şiddet uygulayan öğrencilerin %49,2'si ve şiddet uygulayan öğrencilerin %42'si şiddet olayının gerçekleşme yeri olarak okulu göstermişlerdir (Özcebe, Üner & Çetik, 2004). Bu iki araştırma da, okullarda şiddet davranışının boyutunu gözler önüne sermektedir.

Ülkemizde, okullarda çeteleşme eğiliminin artışı ile paralel bir biçimde şiddet ve suç olaylarının da artış göstereceğini şimdiden öngörmek mümkündür. Böyle bir gelişme, okulların güvenli mekânlar olma özelliklerini daha çok yitirmelerine neden olacaktır. Özellikle, gelecek dönemlerde, çetelerin okullardaki nüfuzlarının artması veya çete oluşumlarından kaynaklanan şiddet eylemlerinin yoğunluk kazanması, "güvenli okul" tanımına yönelebilecek en riskli unsur olarak gözükmektedir. Diğer bir deyişle, gelişmiş bazı ülkelere benzer biçimde ülkemizde de, çete oluşumlarının okullarda yaygınlık kazanması, çete odaklı şiddet davranışlarının artmasını doğuracaktır. Bu nedenle, okullarda şiddet olaylarının artmasının önlenmesine yönelik çabaların veya çalışmaların yoğunlaştırılması gerekmektedir. Bu çalışmalar içerisinde, şiddet unsurlarını dışlayan veya içermeyen bir "okul kültürünün" oluşturulması son derece önem arz edecektir. Çünkü okulun kendine özgü bir kültürel yapıyı yaratamaması durumunda, çete kültürlerinin ve sorunlu yapıların yarattığı patolojik kültürel unsurların okul mekanlarına taşınması veya burada zemin bulması kuvvetle muhtemeldir (Kızmaz, 2005: 50).

Okullarımızda daha çok bilgi yükleyen fakat ahlâk ve karakter gelişimine fazla önem verilmeyen bir eğitim-öğretim tarzı sürüp gitmektedir. Bu durumun öğrenci davranışlarında meydana getirdiği olumsuzlukların ise her geçen gün arttığı gözlenmektedir. Öğrenciler arasında sigara, alkol ve

uyuşturucu kullanımı, şiddet ve intihar olayları, sahtekârlık, gösterişçilik, cinsel sapmalar, anne-baba veya öğretmenlere karşı gelme gibi tutum ve davranışlar giderek dikkat çekici boyutlara ulaşmaktadır. Kaba hazcılık ve kolay yoldan lüks tüketimcilik eğilimlerinin artmasıyla birlikte, kişisel ve toplumsal sorumluluk bilincinde azalma gibi durumlara daha sıklıkla rastlanır olmuştur.

Bir toplumun kalitesi ve geleceği her yönden iyi yetişmiş ve iyi karakter sahibi insanların varlığına bağlıdır. İnsanlar iyi ahlâkî karaktere kendiliğinden sahip olmazlar. Değerler çocuk ve gençlere evde anne-baba, okulda ise öğretmenler kanalıyla aktarılmakta ve yaşatılmaktadır. Çocuklarda iyi karakter geliştirmek temelde ailenin sorumluluğu olmakla birlikte, aynı zamanda okulların, gönüllü kuruluşların, dinî kurumların ve gençliğe hizmet veren kişi, grup ve kurumların paylaşılmış sorumluluğundadır. Böylece toplumda model alma, öğrenme, özdeşleşme ve uygulama içeren süreçler sonucunda iyi karakterli bireyler yetişmektedir. Bu yüzden öğrenim çağındaki çocuklara ahlâkî kararlar alma ve iyi davranışlar ve alışkanlıklar geliştirme hususunda anne ve babaların, öğretmenlerin ve tüm yetişkinlerin gereken ilgiyi göstermeleri son derece önem arz etmektedir. Özellikle okulların temel hedefleri arasında toplumun önem verdiği bazı değerlerin öğrencilere kazandırılması kadar doğal bir şey olamaz.

Öneriler:

1. Günümüzde şiddet davranışının erken yaşlarda veya çocukluk döneminde ortaya çıkan ve sonraki dönemlerde de devam eden ve giderek kronikleşme eğilimi gösteren bir olgu olduğu gerçeği temel alındığında, şiddet davranışını önlemeye yönelik çabaların özellikle, çocukluk döneminde yoğunlaştırılması gerektiği sonucu çıkmaktadır. Bu dönemlerde ortaya çıkan anti sosyal veya saldırgan kişilik yapısının, olumlu sosyalleşme süreci ile giderilmesi veya azaltılması mümkündür. Diğer bir deyişle, bu süreçte etkili bir müdahalenin ve çocuğu izlemenin olumlu sonuçlar ortaya koyacağı inkâr edilemez. Bu sebeple ailelerin, çocuklarının küçük yaşlardan itibaren, öz denetim ve empati yeteneğinin gelişiminde aktif bir rol üstlenmeleri gerekmektedir. Ayrıca, ailelerin çocuklarına daha fazla zaman ayırmaları, akademik başarısızlıkları ile ilgilenmeleri ve çocuklarına yönelik olarak yeterli düzeyde koru-

yucu ve kollayıcı bir tutum içinde olmalarının, onların şiddet yönelimlerini önemli ölçüde azaltacağı öngörülebilir. Bu çerçevede bazı ailelerin, anti sosyal eğilim sergileyen çocuklarının, başarılı ve olumlu bir sosyalleşme sürecini yaşayabilmeleri için uzman desteği almaları gerekmektedir.

Bu bakımdan, anne-baba ve yetişkinler eğitimi en az çocukların eğitimi kadar önem taşımaktadır. Hızla değişen ve gelişen şartlar içerisinde çocuk ve gençlerle iletişim kurmak yetişkinler için daha zor bir hal almıştır. Bundan dolayı sürekli olarak yenilenen bilgi ve eğitim yöntemleri konusunda öncelikle anne-babaların, çocuk ve gençlerin eğitiminden sorumlu kişilerin aydınlanmaya ihtiyacı olduğunu göz önünde bulundurmak gerekir. Bu yüzden, sürekli ve sistemli olarak anne-baba eğitimi yaptıracak kurumlara ihtiyaç vardır.

2. Suç ve şiddet eğilimi, parçalanmış aile çocuklarında daha çok ortaya çıkmaktadır. Toplumumuzda, diğer toplumlara kıyasla aile ve aile değerleri büyük ölçüde sağlam kalmıştır. Anne-babalar aile sorumluluğuna sahip çıkarken, çocuk ve gençler de aile bağlarına önem vermekte ve güvenmektedir. Gençler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, "hayatı anlamlı kılan en önemli değer" olarak birinci sırada "ailevi değerler" (%70,6) bulunmuştur. Araştırmaya katılan gençlerden yarıya yakını, kötü yola sapmamaları için gençlerin özgürlüğünün aileleri tarafından kısıtlanmasını uygun bulduklarını belirtmişlerdir (Konrad Adenauer Vakfı, 1999: 43-45). Bu bakımdan Türk aile yapısını güçlendirici programlar ve etkinliklerin yanı sıra, son zamanlarda gittikçe artan boşanmaların önlenmesi için "aile danışmanlığı" kurumu oluşturulmalıdır. Milli ve manevi değerlerin sevilip benimsenmesi için bunları üst düzeyde temsil eden modellere ihtiyaç vardır. Başta anne-babanın bu değerler için model oluşturması, dürüstlük, namusluluk, adalet, merhamet, saygı, çalışkanlık gibi kesin doğruluğuna inanılan değerler konusunda güvenli ve ısrarlı bir otorite ortaya koyması gerekir.
3. Toplumumuzda şiddet kültürü yaygın bir şekilde bulunmaktadır. Çocuk ve gençler ailede çok erken yaşlarda şiddetle tanışmakta, anne-babalarını model alarak evde öğrendikleri davranış örneklerini okulda ve çevrede yansıtma ve uygulama eğilimi

taşımaktadır. Ailede sevgi ve şefkatin ağırlıklı olduğu, aşırı baskı ya da başıboşluğa yer vermeyen, kabul edilebilir “denetim mekanizmaları”na yer verilmelidir. Engellere hoşgörü geliştirmenin başarılı olduğu, öfke ve saldırganlığın kontrol altına alındığı, haklı, dengeli ve tutarlı bir disiplin anlayışı uygulanmalıdır.

4. Toplumumuzun her kesiminde çocuk yetiştirmede, çocukların özerklik ve girişme eğilimlerinin engellendiği ve ayrıca bu engellenmeden doğan saldırganlık dürtülerinin bastırıldığına dair tespitler bulunmaktadır. Geleneksel eğitimimizde “ölçülülük” ve “kısıtlılık” belirgindir; bireyler girişken değildir ve bağımsız karar veremezler, çocuklarda bağımsızlık ve kendine güvenme yerine uslu olma ve boyun eğme ödüllendirilir. Bu durumda anne-babanın çocuk ve gençlere kendini ifade fırsatı vermesi, girişim yeteneğini desteklemesi, cesaret aşılması gerekir. Gençlerin merak, araştırmacılık, yaratıcılık ve kendiliğinden planlama yapma yönünde teşvik edilmeleri, güçlü bir benlik geliştirmelerine önemli katkıda bulunacaktır.
5. Çocuk ve gençlerimiz için en büyük tehlike ve tehdit popüler kültürdür. Ağırlıklı olarak görsel kanaldan alınan bilgiler, eleştiriye açık düşünme işlemlerinden geçmediği ve duygusallıkla sunulduğu için, gençlerin tutum ve davranışlarını etkilemek kolaylaşmaktadır. Kültürümüzde yer alan mevcut norm ve değerlerden gittikçe uzaklaşmakta, reklâm ve dizilerde yer alan yaşam biçimleri gençleri etkisi altına almaktadır. Dizilerde sunulan alkol ve uyuşturucu bağımlıları, çoğu ahlâkî kaygıdan uzak cinsel tercihler, aile içi mahrem ilişki ve deneyimler, ihanet ve şiddet içeren olaylar, sahtekârlıklar normal ve olması gereken doğal durumlar gibi sergilenmekte ve neredeyse özendirici bir tarzda kamunun önüne sunulmaktadır. İfade etmek gerekir ki, televizyon programlarının yer verdiği birçok kavram ve değer henüz gelişim aşamalarını tamamlamamış olan çocuk ve gençlere yabancı olması bakımından, eğitsel açıdan sakıncalıdır. Bu yüzden, çocuk ve gençlerimizin ruh sağlığını bozan, kötü alışkanlıklara sürükleyen, zararlı yayınların ilgililer tarafından sıkı bir şekilde denetiminin yapılması ve önlenmesi gerekir.
6. Gençlerin boş zamanlarını olumlu ve verimli değerlendirmelerine imkân sağlayan şartların oluşturulması gerekir. Onların enerji

ve yaratıcılıkları spor, halk oyunları, edebiyat, geleneksel sanatlar, sosyal hizmet, izcilik vb. etkinliklere yönlendirilmelidir. Bu amaçla, bir yandan okulda bu etkinliklerin yapılabilmesi için yeterli imkânların oluşturulması, rehberlik hizmetlerinin güçlendirilmesi, diğer yandan ise, yerel yönetimlerin ve gönüllü kuruluşların “çocuk evleri”, “gençlik evleri” gibi sosyal-kültürel amaçlı mekânlar oluşturmaları, çocuk ve gençlerimizin toplumsallaşma ve sosyal uyum süreçlerine katkıda bulunmaları açısından önem taşımaktadır.

7. İnsan melek tabiatlı değildir fakat şeytan gibi sırf kötülük kaynağı da değildir. Gelişme, olgunlaşma ve ona eşlik eden düzenli ve sistemli bir eğitimle “iyi insan” ve “iyi vatandaş” olmaya daha yatkın ve yakın duruma geliriz. İnsanın karakterini yüceltecek, iyi olma kapasitesini artıracak ve onu erdemli kılacak olan bir eğitim olmadan, insanın kendi kendisine iyi işler başarması çok zordur. Bu bakımdan, her türlü eğitim öğretimin nihaî amacı insanın erdeme ulaşmasına yardımcı olmak olmalıdır. Eğitim, “iyi” kişilikler, sağlam karakterli insanlar yetiştirmeyi hedef almalıdır. İnsanın ahlâk ve karakterinin yücelmesine hizmet etmeyen bir bilgi ve eğitim anlayışı yetersiz, bozucu ve yıkıcı etkilerden kendisini kurtaramaz. Okulların bireylere olumlu davranış eğilimlerinin kazandırılması, geliştirilmesi ve sürdürülmesinde önemli bir görevi bulunmaktadır. Amerika başta olmak üzere dünyadaki birçok ülkede eğitim reformlarının en önemli bölümünü “karakter eğitimi” alanı oluşturmakta ve gündemdeki yerini sürdürmektedir.

Son bir-iki yıldır okullarımızda İlköğretim Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler gibi ders konuları arasına serpiştirilen “değerler eğitimi” ile ilgili konuların, bütün eğitim kademelerine ve bütün ders konularına yayılarak değer odaklı bir eğitim öğretim anlayışına geçilmelidir.

8. Değerler eğitiminde başarılı olabilmek için her şeyden önce öğretmenlerin eğitimin, ahlâki ya da değer boyutunu anlama, içselleştirme ve bunları öğrencilere aktarabilme yeterliliğine sahip olmaları gerekir. Değerleri tanımak ve anlamak için de bütün derslerin üstünde özel bir “eğitim dili” geliştirme ihtiyacı söz konusudur. Bu çerçevede öncelikle genç nesillerin ruh mimarları

olan öğretmenlerin yetiştirilmesi ve seçiminde özen gösterilmelidir. Üniversitelerimizin öğretmen yetiştiren bölümlerinin ders programları içerisinde değerler eğitimi özel olarak ele alınmalı, bunun için yeterli zaman ayrılmalıdır. Bu konuda belli bir formasyonu ve anlayışı olmayan görev başındaki öğretmenlerin de hizmet içi eğitim programlarından geçirilerek, akademik başarı kadar öğrencilerin iyi karakter geliştirmelerine yardımcı olmaları sağlanmalıdır.

9. Okuldaki şiddetin veya öğrenciler tarafından gerçekleştirilen şiddet olaylarının önlenmesi veya engellenmesi çerçevesinde yapılması gerekenler genel olarak; *i.* öğrencilerin okula olan bağlılıklarının artırılması, *ii.* öğrenciler ile okul personeli veya öğretmenlerinin birlikte yürütecekleri sosyal sorumluluk projelerinin geliştirilmesi, *iii.* problemlili öğrencilerin ailelerine rehberlik hizmetinin verilmesi ve *iv.* medyanın, şiddet görüntüleri konusunda duyarlı bir yayıncılık anlayışı içerisinde hareket etmesi şeklinde belirtilebilir. Okuldaki şiddet sorunu ile mücadele edebilmenin etkin yollarından biri de, okullarda şiddeti engellemeye yönelik bazı projelerin geliştirilmesidir. Şiddet davranışlarının önde gelen nedenleri arasında özellikle öfkeyi kontrol edememe, çatışmaya ilişkin problemleri çözebilme becerisine sahip olamama ve empati duygusunun zayıflığı gibi unsurların etkili olduğu bir gerçektir. Bu nedenle okullarda şiddet davranışlarını engelleme, azaltma veya önlemek için öfke denetimi veya yönetimi, dürtü denetimi, problem ve çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi gibi bazı programların uygulanmasının önemli katkılar sağlayacağı söylenebilir. Aslında bu duyguların aile içerisinde, çocuklara küçük yaşlardan itibaren sosyalleşme süreci içerisinde kazandırılması gerekmektedir. Ancak, çocukluk döneminde, olumlu bir sosyalleşme sürecini yaşamamış veya ailede bazı problemler yaşamış olan çocuklar, okullarda belirlenmeli ve bunlara yönelik bazı çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu bireylere, olumlu bazı değerlerin kazandırılmasına çalışılmalı ve sorun çözme, iletişim kurabilme becerilerinin edinilmesini hedefleyen bazı programların uygulanması yönünde çaba sarf edilmelidir. Okullarımızda empati duygusunu geliştirmeye yönelik bazı programların geliştirilmesi ile birlikte bireylerin; öfkenin, acımasızlığın,

kaba kuvvetin, yaralama ve öldürme gibi davranışların olumsuz sonuçlarına dikkat çekmeleri sağlanabilecektir. Aynı şekilde, bireylerin şiddet yönelimlerinin önlenmesinde geliştirilecek şiddet karşıtı programların da etkili olabileceği ileri sürülebilir.

10. Okulda öğrencilere çeşitli derslerin konuları arasında “medya okur-yazarlığı” öğretilmelidir. Çocuk ve gençler medyada yer alan bütün görüntü ve haberlerin doğru ve gerçeği yansıtmadığını fark etmeli, bunlara eleştirel bir gözle bakabilmeyi, gerçek olaylarla, sanal, kurgu ve üretim ürünü programları birbirinden ayırt etmeyi öğrenmelidir.
11. İnsan ve toplum hayatında kötülüğün gerçek bir varlığı vardır. Buna karşılık, sınır ve yasa koymak suretiyle dinin kötülüğü kontrol etme işlevi vardır. Din, adalet, barış, iyilik, sabır ve merhamet... gibi tüm evrensel değerlerin koruyucusu ve destekçisidir. Dini emir ve yasaklar, kaos benzeri durumlara karşı evrensel, sezgisel bir tepki ve koruma oluşturur. Din, kötülüğün egemenliğine ve zaferine doğrudan karşı olan temel ahlâki bir yasa sunar. Sosyal şiddetin kendisini daha çok hissettirdiği yaşadığımız dünyadaki yıkıcı gelişmeler göz önünde tutulursa, potansiyel olarak düzeltici olan faktörlerin açık hale gelen âciliyetini ortaya koyar. Bu nedenle, *kendini kontrol etme, sevgi, şefkat, saygı, sorumluluk duygusu, anlayış, ilgi, uzlaşma, bağışlama, hoşgörü, başkalarının haklarına saygı...* gibi evrensel değerleri onaylayan ve destekleyen olgun bir dindarlık anlayışını (Kernberg, 2005: 189, 190; 196-197) amaçlayan bir din eğitiminin yeterli düzeyde okullarımızda yer verilmesine ihtiyaç vardır. Kültür ve geleneğimizde bu değerleri düşünce sistemlerinin merkezine yerleştirmiş olan Yunus Emre ve Mevlana gibi şahsiyetler günümüz için de ilham verici modellerdir.

Hayatın dışsal koşulları karşısında bir tavır alabilmek, ancak eğer bu koşulların dışında bir referans noktası varsa mümkündür. Nasıl ki toplumsal bir varlık olarak insan uzun vadede toplumla bağı olmadan yaşayamazsa, birey de dış faktörlerin yıkıcı etkisini göreceli olarak azaltabilen dünya ötesi bir prensip olmadan hiçbir zaman varoluşun manevi ve ahlâki özerkliği için gerçek bir neden bulamaz. Allah’a bağlanmayan bir birey dünyanın fiziksel ve ahlâki kışkırtıcılığına kendi kaynakları ile direnemez (Jung, 1999: 57,609). Ancak bu bağlanma, kimlik ve karakter niteliğini kazandığı, dışsal ve araçsal değil, içsel ve evren-

sel değerlere yönelik bir arzunun kaynağı olduğu zaman işlevsel duruma gelir. Yalnızca bilgi ya da kültür düzeyinde öğrenilen ve öğretilen dinin, kötülüklerle başa çıkmada ve ahlâki cesareti harekete geçirmede çok fazla bir etkisi olmayacağı açıktır. Bu yüzden ki, günümüzde birçok din eğitimcisi son yıllarda din eğitiminin amacını, dinî kimlik oluşumu çerçevesinde ifade etmeye başlamışlardır (Ayhan ve diğ., 2004: 16-17; Vermeer & Johannes: 107-125). Bu anlayışa göre, tüm benlik güçlerimizin kendisine yöneldiği ilâhî güç ve değerler düzeni olarak din, kişisel bir bağlılık ve nihaî bir ilgi odağı olarak anlaşılmalı ve yaşanmalıdır. Dini öğrenmeye çalışan kimseler, 'bu dinî anlatı ve geleneksel dinî metinler veya bu kişisel dinî açıklama benim bugünkü durumumda ne ifade etmektedir?' sorusunu sorarak, dini kendi hayat hikâyelerinin içine sokmaladırlar. Buna ilaveten, dindar kişiliğin üzerine oturacağı insanî temelin, sağlam bir karakter yapılanmasına imkân verecek şartlarının neler olduğu araştırılarak, her seviyedeki din eğitimi öğretiminin içine katılması sağlanmalıdır.

Bir barış dini olan İslam'ın genç nesillere eksiksiz ve yeterli seviyede öğretilmesi (Anayasanın 24. maddesinin ilgili fıkrası gereğince) gerekir. Bunun için, mevcut Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri dışında, okulların bünyesinde her öğretim kademesinde isteğe bağlı din eğitimi programlarına yer verilmelidir.

Kaynaklar

- Ayhan, H., & Hökelekli, H. (2004). *Din ve ahlâk eğitim öğretimine yeni yaklaşımlar*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Bozkurt, V. (2000). *Püritanizmden hedonizme yeni çalışma etiği*. Bursa: Alesta Yayınları.
- Esmer, Y. (1998). "Ahlâki değerler ve toplumsal değişme" *Türkiye'de bunalım ve demokratik çıkış yolları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Fromm, E. (1984). *İnsandaki yıkıcılığın kaynakları* (çev.Ş. Alpogut), İstanbul: Payel Yayınları.
- Furlong, M., & Gale, M. (2000). The school in school violence: Definitions and facts. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 8(2), 71-81.
- Jung, C.G. (1999). *Keşfedilmemiş benlik* (çev. C. E. Sılay). İstanbul: İlhan Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2006). *Gençlerde politik şiddet eğilimi*. Yayınlanmamış Araştırma.
- Kernberg, O. F. (2005). Dini tecrübe üzerine psikanalitik perspektifler (çev. A. U. Mehmedoğlu) *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Fakültesi Dergisi*. 45(1), 175-199.

- Kılavuz, M. A. (2006). Ergenlerde özdeşleşme ve din eğitimi. H. Hökelekli (Ed), *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi* içinde (ss. 209-254). İstanbul: DEM Yayınları.
- Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 47-70.
- Köknel, Ö. (2001). *Kimliğini arayan gençliğimiz*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Krug, E., Linda, G., Dahlberg, L., James A., Mercy, Anthony B. Z. & Rafael L. (2002). *World report on violence and health*, Ceneva: World Health Organization.
- Nuttal, J. (1997). *Ahlâk üzerine tartışmalar* (çev. A. Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ögel, K., Tarı I., & Yılmazçetin, E. (2005). *Okullarda suç ve şiddeti önleme*. Erişim tarihi 26.01.2008, <http://www.yeniden.org.tr/dokuman/vio14.pdf>.
- Özcebe, H., Üner, S., & Çetik, H.(2006). Adölesanlarda şiddet davranışları. Şiddet ve okul: Okul ve çevresinde çocuğa yönelik şiddet ve alınabilecek tedbirler Uluslararası Katılımlı Sempozyum. Erişim tarihi 2006 <http://iogm.meb.gov.tr/siddet-veokul/index.htm>
- Poole, R. (1993) *Ahlâk ve modernlik* (çev.M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Stuart, H. (2000). What is school violence? An integrated definition. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 567,16-29.
- Tezcan, M. (1996). *Bir şiddet ortamı olarak okul*. *Cogito: Şiddet*, 6-7, 105-108.
- Konrad Adenauer Vakfı. (1999). *Türk gençliği 98: Suskun kitle büyüteç altında*. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.
- Vermeer, P., & Van Der Ven, J. (2001). Religious identity formation: An educational approach. *International Journal of Education and Religion*, 11, 107-125.
- Yalın, M., & Can, F. (2007). Gençler hayatı nasıl algılıyor? *Diyanet Aylık Dergi*, 193, 5-7.

The Issue of Violence among Kids and Adults and Suggestions for its Prevention

Hayati HÖKELEKLİ, Prof. Dr.

Uludağ University Theology Faculty

Citation- Hökelekli, H. (2007). The Issue of Violence among Kids and Adults and Suggestions for its Prevention. *Journal of Values Education-Turkey*, 5(14), 61-78. © Center for Values Education.

Abstract- In Turkey, the issue of violence among students at the primary and secondary schools has reached a noteworthy level in recent years. This causes anxiety among families, school boards and all segments of the society. Experts of this issue put forward different solutions. In this study, the concept of violence is dealt with and interpreted within the framework of character types and moral understanding shaped by the contemporary world view. As for the solution of this problem, proposals based on the strengthening of the domains of religion, morality and values are presented.

Key Words- Kid and adult, Family culture, School education, Moral disintegration, Postmodern morality, Depression of values, Education of values, Education of religion.

* **Address for correspondence-** Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Fethiye Mah. Kırılacağı Sok. No: 2 16130 Nilüfer / Bursa. **E-Mail:** hhokelekli@uludag.edu.tr